

Moskovits Jolán A Kolozsvári Rokonokkal

A háború előtt, 1941-ben készült a kép Kolozsváron. Balról az első az édesanyám, a másik két személy az unokatestvérenek, Herskovits Lajosnak volt a felesége, Jolán és a kislánya, Ági. Kolozsváron laktak, ott volt fogorvos az unokatestvér. Édesanyám és ennek az Áginak az édesapja első unokatestvérek, az ő szülei voltak testvérek, azaz az én nagymamám és ennek az Áginak a nagymamája voltak testvérek. [Jolán és Ági] nem jött vissza a deportálásból, csak Lajos. Ő írt aztán egy könyvecskét a királydaróci zsidókról, a nagyszülők is Királydarócról származtak. Mi gyakran mentünk Kolozsvárra, és ez a kép egy ilyen alkalommal készült. Azt hiszem, Lajos bácsi készítette, mert volt fényképezőgépe, és tudom, hogy sok képet csinált. 1940-ben mindenki örvendett a magyarok bevonulásának [lásd: magyar idők (1940--1944)]. Az édesanyám sohase tudott jól megtanulni románul, ő magyar iskolába járt. Nagy örömmel fogadták, mikor volt ez a változás. 1942-ben vagy 1943-ban kezdődtek a különböző zsidótörvények, nem rögtön az elején. [Deutsch

Éva rosszul emlékszik az évszámra, a zsidótörvényeket 1941. március 26-27-én terjesztették ki Észak-Erdélyre. A különbség a magyarországi törvényekhez képest annyi volt, hogy a szombatosokra nem vonatkozott. Lásd még: zsidótörvények Magyarországon. -- A szerk.] Jöttek a csalódások, hogy jó, jó, ez megvan [hogy ismét magyar fennhatóság van], de a másik része nem éppen kedvező ránk nézve. Voltak suhancok, akik mikor szakállas zsidó emberekkel mentek szembe az utcán, huzigálták a szakállát, és ilyen-olyan megjegyzéseket tettek és kicsúfolták. Az édesapám azért végig, minden péntek este és szombaton ment a templomba. Tudom, hogy az utóbbi időben aztán már valósággal féltünk, alig vártuk, hogy kerüljön haza, hogy nem-e történt valami, hogy nem támadták-e meg. Nem lehetett tudni, hogy ha látják a templom körül, hogy oda megy be, vagy onnan jön ki, hogy akkor mi is történik. Az utóbbi időben volt már kijárási tilalom, hogy este nem tudom, hánytól nem lehetett már kimenni az utcára, s reggel mit tudom én, csak hánykor lehetett csak. Az utazás sem volt már éppen olyan szabad, jó, akkor nem utazott olyan sokat az ember. Itt, Marosvásárhelyen 1944. március 19-én vagy mikor vonultak be a németek. [Magyarországot szállták meg 19-én, Marosvásárhelyre március 21-én vonultak be. -- A szerk.] Május 3-án gyalog mentünk a téglagyári gettóba. Három hétig voltunk ott, aztán szintén gyalog, fegyveres csendőrkísérettel vittek le az állomásra, s ott aztán bevagoníroztak marhavagonokba. Május végén, négy nap után egy kora reggel érkeztünk meg Auschwitzba. Mikor leszállt mindenki, mondták, hogy férfiak külön s a nők külön. Akkor váltunk el, de nem tudtuk, hogy a férfiakkal nem találkozunk többet, nagy búcsút nem is lehetett venni. A szelektálások előtt mi, az édesanyámmal igyekeztünk ellógni valahogy, ameddig lehetett, hogy ne válasszanak el. Sokszor meztelenül folyt a választás, mégpedig olyan szempontból, hogy megnézzék, hogy ne legyen operálva -- mert ugye, aki operálva volt, az nem bírja úgy a munkát --, vagy nincs-e valami testi hibája vagy ilyesmi. Az édesanyámat azelőtt való évben műtötték, s egy elég nagy vágása volt, ami még jól látszott. Azonkívül ő elég hamar őszült, pedig akkor csak vagy 48 éves volt, ő már itthon festette a haját. Ugye le voltunk nyírva, s akkor kezdett már egy kicsit visszánövegetni, s akkor már sok fehér haja volt. Az ősz haj s az operáció, ezek olyan okok, amiért esetleg őt aztán elküldik a gázkamrába, hát ezért mi mindig igyekeztünk ellógni. Mikor meghallottuk, akkor elbújtunk valahova, ahova lehetett. Ez ment egészen októberig. Október elejére már kevesebben maradtunk a lágerben, sok el is pusztult, sokat elvittek munkára, akiket nem vittek el munkára, azokat elvitték a gázkamrába. Akkor már nem volt lehetőség elbújásra, előre nem is lehetett már tudni, mikor lesz ilyen szelektálás. Október 6-án, ahogy volt a két barakk egymással szemben, kinyitották az ajtót, jött egy német katonakordon, akik kiválasztották az embert, s akkor kellett menni egyenként. Ha jó volt, akkor átírányították a másik blokkba, ha nem, akkor elvezették máshova. Így választottak el minket, mert engem elég fiatalnak s erősnek találtak a munkára. Akiket nem találtak alkalmasnak munkára, azokat aztán rögtön vitték át, ugye. Akkor már tudtam biztosra -- nem mondták, de már tudtam --, hogy akkor örökre elválok az édesanyámtól, elvitték a gázkamrába. Két nap múlva, október 8-án lett volna a negyvennyolcadik születésnapja.